

نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن با تأکید بر سرشماری سال ۱۳۹۰

سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن یکی از عمده‌ترین راه‌های شناخت کشورها از ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی برای برنامه‌ریزی، نظارت و ارزیابی خدمات و فعالیت‌های ملی و منطقه‌ای است. امروزه در اغلب کشورها سرشماری‌های نفوس و مسکن به فاصله‌ی ۵ یا ۱۰ سال یک‌بار به مرحله‌ی اجرا در می‌آید. سابقه‌ی سرشماری عمومی نفوس و مسکن در ایران مربوط به سال‌های ۱۳۳۵، ۱۳۴۵، ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ می‌شود. تمام سرشماری‌ها از سال ۱۳۳۵ تا سال ۱۳۸۵ به فاصله‌ی زمانی ۱۰ سال انجام شد و فقط آخرین سرشماری با فاصله‌ی زمانی ۵ سال از سرشماری سال ۱۳۸۵ در آبان‌ماه سال ۱۳۹۰ به مرحله‌ی اجرا درآمد. از آنجایی که در این سرشماری‌ها جمعیت به‌عنوان محور و هدف توسعه، از ابعاد مختلف مورد توجه قرار می‌گیرد و اطلاعات به تفصیل گردآوری می‌شود، لذا از منابع بسیار غنی در شناخت ویژگی‌های جمعیتی کشور به‌شمار می‌آید. در ادامه به ارائه‌ی بخشی از نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن با تأکید بر سرشماری سال ۱۳۹۰ پرداخته می‌شود.

◀ ساختار و ترکیب جمعیت

جمعیت کشور از ۱۸,۹۵۴,۷۰۴ نفر در سال ۱۳۳۵ به ۷۵,۱۴۹,۶۶۹ نفر در سال ۱۳۹۰ رسیده است. رشد جمعیت کشور طی دوره‌های سرشماری یکسان نبوده است به این ترتیب که رشد جمعیت کشور تا شروع انقلاب اسلامی روندی کاهنده و پس از انقلاب اسلامی افزایش یافته به‌طوری که در دهه‌ی ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ به رشدی نزدیک ۴ درصد رسیده که در تاریخ کشورمان بی‌سابقه بوده است. بر اساس نتایج سرشماری ۱۳۷۵ متوسط رشد سالانه‌ی جمعیت دوباره روند کاهشی به خود گرفته به طوری که به ۱/۸۶ درصد رسیده است و این روند کاهشی تا سال ۱۳۹۰ نیز ادامه داشته به‌طوری که در سال ۱۳۸۵ به ۱/۶۲ درصد و در سال ۱۳۹۰ به ۱/۲۹ درصد رسیده است.

میزان شهرنشینی کشور در نیم قرن اخیر روندی افزایشی را نشان می‌دهد. به این ترتیب که این میزان در سال ۱۳۳۵ از مقدار ۳۱/۴ درصد، به مقدار ۷۱/۴ درصد در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است. در سال ۱۳۹۰ از نظر استانی، استان تهران بالاترین رتبه‌ی جمعیتی استانی، استان خراسان رضوی نیز به دلیل قرار گرفتن شهر مذهبی مشهد دومین رتبه‌ی استانی را دارا است. در مقابل استان‌های ایلام و سمنان به ترتیب کم‌جمعیت‌ترین استان‌های کشور هستند.

در فواصل سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۰ تعداد خانوارهای

کشور از ۳/۸۹ میلیون به ۲۱/۱۸ میلیون رسیده است. طی این مدت تعداد خانوارهای کل کشور بیش از ۵ برابر شده است به گونه‌ای که تعداد خانوارهای شهری بیش از ۱۲ برابر و تعداد خانوارهای روستایی بیش از ۲ برابر شده است.

◀ تک‌فرزندی

تعداد خانوارهای تک‌فرزند از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۰ در حال افزایش بوده است. در سال ۱۳۶۵ تعداد ۱,۳۳۰,۴۳۸ خانوار تک‌فرزند در کشور وجود داشته که این تعداد در سال ۱۳۹۰ به ۶,۰۴۶,۰۵۴ عدد رسیده است. در سال ۱۳۶۵ نسبت تعداد خانوارهای تک‌فرزند به کل خانوارهای کشور ۱۳/۸ درصد بوده است که این نسبت در سال‌های ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ به ترتیب به نسبت‌های ۱۷/۲ درصد، ۲۳/۸ درصد و ۲۸/۵ درصد تغییر کرده است.

میزان فرزندآوری در زنان تحصیل‌کرده بسیار کم و نسبت تک‌فرزندی در بین آن‌ها زیاد است. نسبت تک‌فرزندی در بین تحصیل‌کرده‌های استان‌های مختلف از تفاوت‌های زیادی برخوردار است. میزان تک‌فرزندی در بین زنان بیکار بیش‌تر از زنان شاغل است اما در مورد استان تهران و البرز نسبت تک‌فرزندی در بین زنان شاغل بیش‌تر از زنان بیکار است و این نسبت در مقایسه با سایر استان‌ها

به طور معنی‌داری زیاده‌تر است.

◀ وضع زناشویی

پیش‌رسی ازدواج برای مردان و به‌خصوص زنان کاهش یافته و سن ازدواج افزایش یافته است. در سال ۱۳۹۰، میانگین سن در اولین ازدواج برای مردان ۲۶/۷ سال و برای زنان ۲۳/۴ سال بوده است. افزایش سریع‌تر سن ازدواج زنان نسبت به مردان باعث کاهش فاصله‌ی سنی زوجین شده است. علاوه بر این نسبت ازدواج کرده‌ها در تمامی گروه‌های سنی به‌خصوص گروه‌های سنی بیش از ۳۰ سال کاهش یافته است.

در تمام استان‌های کشور و در تمام گروه‌های سنی درصد زنان بی‌همسر بر اثر طلاق افزایش یافته است. این افزایش در برخی از استان‌ها نظیر آذربایجان شرقی، اردبیل، تهران، خراسان رضوی، سمنان و مرکزی از شدت زیادی برخوردار بوده است. درصد زنان بی‌همسر بر اثر طلاق در تمام گروه‌های سنی استان یزد نسبت به استان‌های دیگر پایین‌تر است.

در سال ۱۳۹۰ نسبت سرپرستان خانوار زن با ۲/۶ درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۸۵ به ۱۲/۱ درصد رسیده و در مقابل تعداد سرپرستان مرد خانوار با ۲/۵ درصد کاهش به ۸۷/۸ درصد رسیده است.

◀ سواد و تحصیلات

میزان باسوادی جمعیت ۶ ساله و بیش‌تر با رشدی برابر با ۲۳ درصد در طی ۲۵ سال گذشته از ۶۱/۸ درصد در سال ۱۳۶۵ به ۸۴/۸ درصد در سال ۱۳۹۰ رسیده است. با مقایسه‌ی تغییرات نسبت باسوادی در استان‌های کشور، دو استان بوشهر و قزوین بیش از هر استان دیگری با کاهش باسوادی طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ مواجه بوده‌اند در مقابل دو استان سیستان و بلوچستان و خراسان جنوبی بیش‌ترین رشد باسوادی را نسبت به سایر استان‌ها در این ۵ سال داشته است.

طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰، بیش‌ترین شاغلان بخش خصوصی را دارندگان تحصیلات ابتدایی و سوادآموزی بزرگسالان تشکیل می‌دهند و با بالا رفتن میزان تحصیلات

افراد، اشتغال آن‌ها در بخش خصوصی کاهش و در بخش عمومی افزایش می‌یابد.

در سال ۱۳۸۵، ۱۲/۵ درصد جمعیت مردان بالای ۱۰ سال دارای تحصیلات عالی بودند که این نسبت در سال ۱۳۹۰ به ۱۷ درصد رسیده است. این نسبت‌ها برای جمعیت زنان در سال ۱۳۸۵ از ۱۰/۷ درصد به ۱۶ درصد در سال ۱۳۹۰ رسیده است.

در سال ۱۳۸۵، ۴۸ درصد جمعیت دارای تحصیلات عالی شاغل بوده‌اند. این میزان در سال ۱۳۹۰ با ۷ درصد کاهش به ۴۱ درصد رسیده است. کاهش شاغلان دارای تحصیلات عالی در زنان بیش‌تر از مردان بوده است. بیش‌تر شاغلان دارای تحصیلات عالی در بخش خدمات اشتغال داشته‌اند.

◀ ترکیب خانوار

بر اساس آمارهای سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن طی سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۰، درصد خانوارهای گسترده (خانواری که علاوه بر سرپرست و فرزندان شامل سایر خویشاوندان چون پدر یا مادر، خواهر یا برادر سرپرست و ... نیز باشد) به یک سوم کاهش یافته است. یعنی از ۱۱/۱۴ درصد در سال ۱۳۵۵ به ۳/۸۴ درصد در سال ۱۳۹۰ رسیده است. تعداد خانوارهای زوجی از ۸/۴ درصد در سال ۱۳۵۵ به ۱۴/۶ درصد در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است که با توجه به ساختار سنی جوان کشور این مورد دور از انتظار نیست. همچنین تعداد خانوار تک‌نفره افزایش یافته است که بیش‌تر این افراد را زنان بالای ۶۰ سال تشکیل می‌دهند.

◀ اتباع خارجی

نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ نشان می‌دهد، از مجموع ۷۵,۱۴۹,۶۶۹ نفر جمعیت ساکن در ایران، ۷۳,۴۶۱,۴۷۴ نفر دارای تابعیت ایرانی و ۱,۵۴۷,۶۷۹ نفر تابعیت خارجی دارند. به عبارتی ۹۷/۸ درصد از جمعیت کشور دارای تابعیت ایرانی و ۲/۱ درصد دارای تابعیت خارجی هستند که ۵۴/۳ درصد از تبعه‌ی خارجی مرد و ۴۵/۷ درصد زن بوده‌اند و نسبت جنسی افراد خارجی ساکن در ایران برابر ۱۱۹ است.

◀ مهاجرت

در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ در مجموع ۵,۵۳۴,۶۶۶ نفر، معادل ۳/۷ درصد از کل جمعیت کشور در داخل قلمرو سیاسی جا به جا شده‌اند. محل اقامت قبلی ۹۲ درصد از مهاجران، داخل کشور و ۱/۹ درصد خارج از کشور و ۶/۱ درصد نیز محل اقامت قبلی خود را اظهار نکرده‌اند. از مجموع افرادی که طی پنج سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ محل اقامت خود را در داخل کشور تغییر داده‌اند، ۳۹ درصد در بین استان‌های کشور و ۶۱ درصد در داخل استان‌های محل اقامت خود جا به جا شده‌اند. از مجموع افرادی که بین استان‌های کشور جا به جا شده‌اند، حدود یک چهارم از این مهاجرت‌ها (۱۹/۳ درصد) به مقصد استان تهران انجام شده است. استان‌های البرز، اصفهان و خراسان رضوی به ترتیب پس از استان تهران قرار می‌گیرند.

◀ امکانات و تسهیلات

در سال ۱۳۹۰، درصد افرادی که از اینترنت، خودرو یا یارانه استفاده می‌کنند نسبت به سال ۱۳۸۵ افزایش یافته است. در سال ۱۳۸۵ در کل کشور، ۱۲/۱۳ درصد افراد از اینترنت، ۲۲/۹ درصد افراد از رایانه و ۳۳/۰۶ درصد از خودرو استفاده می‌کردند. این در حالی است که در سال ۱۳۹۰، ۲۷/۹۵ درصد افراد از اینترنت، ۳۳/۴۲ درصد از رایانه و ۴۲/۰۹ درصد از خودرو استفاده می‌کردند.

در سال ۱۳۸۵ استان تهران با بیش‌ترین درصد، ۲۲/۶۴ درصد و استان سیستان و بلوچستان با کمترین درصد ۳/۲۹ درصد استفاده‌کنندگان از اینترنت هستند. در سال ۱۳۹۰ نیز استان تهران با بیش‌ترین درصد، ۳۸/۶۸ درصد و استان سیستان و بلوچستان با کمترین درصد، ۱۰/۸۴ درصد استفاده‌کنندگان از اینترنت هستند.

از مجموع ۲۱/۱ میلیون خانوار کشور در سال ۱۳۹۰، حدود ۱۸/۷ درصد در محل سکونت خود به اینترنت دسترسی داشته‌اند. این مقدار نسبت به سال ۱۳۸۵، ۶/۶ درصد افزایش نشان می‌دهد. همچنین در سال ۱۳۹۰، ۲۴/۲ درصد خانوارهای شهری و ۴/۱ درصد خانوارهای روستایی به اینترنت دسترسی داشته‌اند. در سال ۱۳۹۰، از مجموع ۷۵/۱

میلیون نفر جمعیت کشور، تعداد ۱۱/۲ میلیون نفر کاربر اینترنت بوده‌اند. بر این اساس ضریب نفوذ اینترنت در کل کشور ۱۴/۹ درصد، در مردان ۱۶/۶ درصد، در زنان ۱۳/۲ درصد، در مناطق شهری ۱۹/۲ درصد و در مناطق روستایی ۴/۴ درصد بوده است.

در سال ۱۳۸۵ استان تهران با بیش‌ترین درصد، ۳۹/۳۳ درصد و استان سیستان و بلوچستان با کمترین درصد ۹/۹۳ درصد استفاده‌کنندگان رایانه هستند. در سال ۱۳۹۰ استان تهران با بیش‌ترین درصد، ۴۸/۳ درصد و استان سیستان و بلوچستان با کمترین درصد، ۱۰/۵۴ درصد استفاده‌کنندگان رایانه هستند.

در سال ۱۳۸۵ استان یزد با بیش‌ترین درصد، ۴۳/۷۲ درصد و استان خراسان شمالی با کمترین درصد، ۱۷/۹۶ درصد استفاده‌کنندگان خودرو هستند. در سال ۱۳۹۰ استان یزد با بیش‌ترین درصد، ۵۷/۸۲ درصد و استان سیستان و بلوچستان با کمترین درصد، ۲۵/۲۷ درصد استفاده‌کنندگان خودرو هستند.

◀ واحدهای مسکونی

بر اساس نتایج سرشماری ۱۳۹۰، تعداد واحدهای مسکونی معمولی کشور در آبان‌ماه ۱۳۹۰ بالغ بر ۱۹,۹۵۴,۷۰۸ واحد بوده است که از این تعداد ۳۱/۸ درصد مربوط به واحدهای مسکونی آپارتمانی و ۶۸/۲ درصد مربوط به واحدهای مسکونی غیر آپارتمانی است.

۱۸ درصد واحدهای مسکونی کشور در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۰ ساخته شده‌اند که می‌توان گفت عمر این واحدها در سال ۱۳۹۰ کمتر از ۵ سال بوده است. همچنین ۷۸/۹ درصد واحدهای مسکونی کشور بادوام، ۱۴/۰ درصد نیمه بادوام و ۵/۷ درصد کم‌دوام است.

از کل واحدهای مسکونی معمولی کشور ۲۵/۹ درصد اسکلت فلزی، ۱۸/۲ درصد بتون آرمه، ۳۴/۸ درصد آجر و آهن یا سنگ و آهن، ۱۹/۶ درصد سایر مصالح و ۱/۴ درصد اظهارنشده است.